

PROLAZEĆI PORED

(Fragmenti)

Jevrejska poezija nalazi se pred istom dilemom pred kojom se nalazio Mendele¹ kada je prvi put osetio stvaralački nemir. Mada s tom razlikom što se Mendele borio s pitanjem da li obraditi temu obične svakodnevice ili velike prošlosti. U novoj jevrejskoj poeziji pitanje glasi: da li obraditi temu obične prošlosti ili velike sadašnjice?

Na koji način umetnost učestvuje u takvim borbama? Pre svega ostaje slobodna u odnosu na sebe, svoje ciljeve i načela. Pre svega bavi se onim što je veliko i moćno.

U slučaju Mendelea bila je prošlost, jer se veličina nalazila u njenom taboru.

U našoj velikoj, revolucionarnoj epohi reč je o moći sadašnjice.

Znači da pesnički izbor ovih ili onih objektivnih pojava zavisi od individualnosti svakog pesnika.

Postoje različiti pesnici i različite metode stvaranja. Postoje pesnici koji godinama nose u sebi jednu istu misao, koji se neprestano vraćaju istoj atmosferi i sa svakim povratkom u svom srcu dube, poput dijamanta na staklu, sve dublje brazde ovakvih ili onakvih osećanja. Kada te crte budu tako duboke da skroz probijaju srce i misli – pesnik će doneti na svet zreo plod.

Međutim, tome je došao kraj. Takvim metodama se koriste ili su se koristili klasici.

Klasici koji su posedovali dovoljno umetničke ravnoteže i stvaralačkog spokojstva koji, da bi se penjali po lestvicama ukorenjene i utvrđene tradicije u visine istorijske perspektive, stoje po strani, daleko od glavnog toka događaja i sakupljaju umetničke sitnice kao što baštovani sakupljaju cveće u baštama.

* * *

[...] Burna epoha traži sebi slične izražajne forme. Ne želi da se prepusti zakonima i tradiciji, vezuje im o vrat kamenje i baca ih u beskrajnu dubinu. Ne priznaje ih. Mora stvoriti nove. Pesnici takvih vremena stoje nagi kao planine na grādu, usred plahovitih oluja poveravaju srca vetrovima, gušeni su užasnim doživljajima koji ih potapaju. Međutim, ne mogu se godinama nositi s nekim osećanjem, kad sve jači grād udara u prozore, a stihija steže grlo. Moraju očistiti umove i srca za nova saznanja, kao što vodenični kamenovi moraju izbaciti sve što je ranije samleveno, da bi primili novo zrno. Upravo zbog toga pesnici naše burne epohe ne mogu stvoriti monumentalna dela. Oni su kao rudari koji kopaju

¹ Mendele Mojher-Sforim (pravo ime Šolem Abramovič, 1836-1917), pisao je romane na hebrejskom i jidišu, zvali su ga dedom jidiš književnosti, bio je povezan s pokretom Haskala, zbog čega se bavio i popularnom naukom i publicistikom. Bio je prvi jidiš pisac preveden na poljski. (*Prim. prev.*)

hodnike u nepoznatim sunčanim zemljama. Vade glinu, nose cigle, krče šume. Ređaju grede. Za koga? Za nastupajuće epohe, za buduća pokolenja. Oni su kao golubovi ispušteni iz barke u vreme potopa, da bi nosili poruke svetu. Razleteli su se u nepoznato, po proklinjanim grobljima tradicije, ako se ne prevezu do suvog kopna ili ako svako od njih ne donese u kljunu makar listić, grančicu, kamičak, krvavu ruku pevača, da li će ih istorija opravdati?

– Naravno da hoće!

– Takve znake već su nam doneli!

* * *

[...] Nova jidiš poezija pre svega je revolucionarno dete Rusije, sa svim njenim svojstvima. Upila je sve njene greške i dostignuća. To je dovoljno da odatle može bacati svetlosne zrake na Evropu.

Skok koji čini da je jidiš poezija od Ejnhorna² do Hofštejna³ očigledna isto kao što se Crvena armija probija od Kaspijskog Mora sve do Visle.

Njiva jidiš poezije koja nastaje u revolucionarnoj Rusiji nema šta da uči od evropske lirike, čije se utegnuto, pričvršćeno stenje već samo po sebi raspada kao zubi trulih lobanja.

Nova jidiš poezija zajedno s novom ruskom poezijom, diže u Rusiji upaljene baklje i otvara crvena vrata Moskve. I, Evropa će pocrveneti od vrelog vetra zgarišta ruskog klasicizma. A stvaralački haos progutaće ceo svet...

* * *

Nova poezija nastaje u vremenima monumentalnog uništenja, u kojima ne mogu nastati nikakva monumentalna dela. Klasicizam, kao slepac otvorenih očiju, leži balzamovan u staklenoj vitrini biblioteke, leđima okrenut svetlu, čak ne mrdajući očnim kapcima.

Međurevolucionarni period (1905-1917) bio je u književnosti izuzetno jalov. Bilo je to lenjo, zimsko vreme, kada se kraj zakovanih prozora i zamandaljenih vrata, u blagoj, toploj stepskoj tišini sedelo kraj peći, izrađivalo posuđe od gline, šlifovale forme. Pripremali su se za bogatu žetvu, postavljani su sudovi da prime pljuskovke sa grâdom koji su već mrmljali na horizontu.

Usledio je nezamisliv pljusak, znatno snažniji nego što se očekivalo. Provalile su se puštinje, otvorila su se sva nebesa, uskovitlali su se podzemni izvori i slojevi patnje – nastala je Rusija utonula u zimski san, probudio se beli medved zasut snegom – i progutali su sve što je pripremljeno u vreme njene lenje, spokojne dremeži. I prepunilo se srce Rusije obiljem i snagom stvaralačkog pustošenja...

² Dovid Ejnhorn (1886-1973), pesnik koji je pisao u duhu romantizma i impresionizma, povezan s jevrejskom radničkom partijom Bund, od 1940. živeo je u Njujorku. (Prim. prev.)

³ Dovid Hofštejn (1889-1952), pesnik, književni kritičar, publicista. Pesme je najpre pisao na hebrejskom, ruskom i ukrajinskom, a tek od dvadeset osme godine na jidišu. Posle Oktobarske revolucije povezao se s jevrejskim piscima u Kijevu, učestvovao u radu Kultur-Lige. Kasnije je boravio u Moskvi, Berlinu i Palestini. 1926. vratio se u SSSR. Za vreme Drugog svetskog rata bio je angažovan u Jevrejskom antifašističkom komitetu. 1948. je uhapšen, a 1952. streljan. (Prim. prev.)

Eto tako uništava se svet!
Eto tako uništava se svet!

Legenda glasi:

Bogu se nije dopao svet koji je stvorio prvi put. Uništio ga je i stvorio iznova. A kada i drugi svet nije stekao priznanje u očima Boga, stvorio ga je ponovo, ali nezadovoljan njime uništio ga je i drugi put. I tako je dvanaest puta stvarao i uništavao svet, dok se trinaesti put na njegovom licu nije pojavio osmeh.

Ako svet bude stvaran danas moraće da pređe dvanaest ciklusa uništavanja i stvaranja, njegovi stvaraoci činiće to vatreno i ushićeno onoliko dugo dok se ne pojavi osmeh na ljudskom licu.

A možda je sadašnji ciklus baš onaj trinaesti...?

Farbajgejendik, Wilne 1921, str. 20-27.

UVODNI ČLANAK ČASOPISA HALASTRA

O kameni zid večnosti udara krvava, gvozdена, bodljikavom žicom obavijena elektroglava XX veka iskovana u ognju.

Njeno bolno cviljenje ispunjava užasom huku pokrenute gorske lavine koja se obrušava u bezdan.

Njene divlje, zamršene, ubogaljene reči i zvuci sjedinjuju se i lede u vazduhu kao krvavo meso na plahtama snega.

Na bodljikavoj žici naših obrva okačene su crvene iluminacije.

Ispod prozora našeg beskućništva lamentiraju razbijena zvona noći bez mesečine – kao jalove Ciganke koje otimaju tuđu decu.

U kapijama naših porušenih gradova odjekuje huka miliona koraka pobunjenih, mrtvih divizija koje nastaju od stomilionskih bojnih polja, s crnim gavranovima u praznim kolevkama suza i naređuju nam da pevamo svoju ustaničku pesmu.

– Pevajmo!

Naše merilo nije lepota već preneraženost.

Naša unutrašnja pobuna je isti logički i nelogički rezultat i nužnost neograničenog, silovitog napretka čovečanstva. Kao svaki rat i revolucija. Naši nervi su preorani šančevi.

Misli i osećanja u našim umovima istupaju jedni protiv drugih. Kao divlje tvorevine vremena haosa i pometnje. Kao slepi ratnici hiljada neprijateljskih tabora.

Aeroplanima krenuli smo u pohod na Himalaje našeg uma.

Pohod je nečujno propao.

Organizovaćemo sto sledećih.

Civilizacija izvodi hiljade opasnih eksperimenata u spoljašnjem svetu, a duh poznaje i brojnije i opasnije eksperimente koji se vrše iznutra, u unutrašnjoj prirodi tragičnog čoveka-zagonetke.

Bacili smo u vazduh dvestačetredesetosmospratnu⁴ kulu zelenih dolina. Strpali smo je u kratere Etne ljudske duše, a na nebesima očiju njom smo urezali reč:

– Nemiri –

Na naša srca ispaljene su cik-cak munje, a ne znaci kotvi.

I tako idemo: u neredu, pojedinačno, ili svi zajedno – u anarhističkim gomilama, bandama i federacijama.

Otvorili smo svoje prepune lobanje i kao slepi hodočasnici penjemo se na vrhove naših mozgova. Na kraju ćemo poludeti od našeg unutrašnjeg izlaska sunca ili od unutrašnjeg zalaska.

Naše brodove progutaće bure i bezdani.

Poput teleskopa u opservatorijama usmerili smo svoje oči ka samima sebi. Upijamo pesmu planetarnog sistema naše unutrašnjosti. I lutamo snežnim mlečnim putevima, razdiranim vejavicama. I šta odatle mrljamo?

Užasavajući krici pokrenutih gorskih lavina koje se stropoštavaju u bezdan.

Krvava telesina ludila na plahnama snega. Otrgnuti akordi ludila – kako je sumanut i ludački užasavajući sam čovečiji korak.

Eto to je izmešani jezik kule naših umova bačene u vazduh.

Evo naše pesme:

– Otpevajmo je!

Chaliastre, 1922, br. 1, str. 2.

⁴ Prema jevrejskoj tradiciji ljudsko telo se sastoji od 248 organa, 365 vena, što odgovara 248 zapovestima i 365 zabranama jevrejskog zakonika. Na jidišu „mit ale remach ejwrim“ znači „celom dušom i telom“. (*Prim. prev.*)